Írta: Gulyás Éva
2013. december 13. péntek, 10:29 - Módosítás: 2016. december 26. hétfő, 09:22

Az ostyahordás jászsági hagyományai

Az ostyahordás a karácsonyi köszöntés egyik sajátos, nagy múltra visszatekintő formája. A kántortanító karácsony előtt ostyát sütött és tálra vagy kosárba helyezve az iskolás gyerekekkel szétküldte a családoknak. A gazdasszony babot, tojást, kolbászt, szalonnát küldött cserébe a kántortanítónak, a gyerekek pedig pénzt, almát, diót kaptak az ostyahordásért. Ez a családoktól kapott adomány valamikor a kántortanító díjlevelében is szerepelt.

Történeti adatok tanúskodnak a szokás régisége mellett. Az ostyahordás vagy hostatio a középkorban a pap hatáskörébe tartozott. Az ő feladata volt a híveknek széthordani az ostyát és ezért a befolyt termények (bab, lencse, mák liszt, tojás) őt illették meg. Manga János idézi a dobsinai (Gömör m.) lelkész 1622-ben kelt javadalmi leveléből az alábbi részt: *„pápista korban szokás volt, hogy a r.k. plébános karácsonykor (in vigiliis nativitatis Christi) feszülettel áldozva járt körül, mi bálványimádás lévén, jámbor elődeink e helyett azt hozták be, hogy az ev. lelkész poharat (kelyhet) küld körül és így gyűjt magának egy forintot és egy-két garast.”*
Itt valójában arról lehetett szó, hogy a pap karácsony böjtjén a ministráns és a sekrestyés kíséretében elment hívei házába, odavitte a szentelt ostyát, a feszülettel valószínűleg megáldotta a szobát és a háziakat, amiért cserébe terményeket kapott. Távozásakor a hívek megcsókolták a keresztet. A ”feszülettel áldozva járt körül” szövegrész minden bizonnyal ezt jelenthette, ez volt az, amit a protestánsok bálványimádásnak tartottak. Bálint Sándor szerint az ostyahordás a középkori eulógia csökevényes maradványa. Ez azt a megszentelt kenyeret jelentette, amit a misén a pap azoknak a híveknek osztogatott, akik nem áldoztak. Ebből alakult ki az a szokás, hogy a pap karácsony böjtjén híveinek látogatásakor szentelt kenyeret vagy ostyát vitt magával, amiért élelmet kapott. Az ostyahordáson kívül a kántálás (cantatio) és a koledálás is a pap hatáskörébe tartozott a középkorban nagyobb ünnepek előtt. Az így szerzett pénz vagy termény ugyancsak a javadalmai között szerepelt. A Nógrád megyei Vanyarc egyházi jegyzőkönyvében feljegyezték, hogy „
ostyahordás azaz hostatio karácsonyi időben van, koleda évente hatszor. A vanyarci evangélikus egyház canonica visitatiója csak 1900-ban mondja ki, hogy a cantatio és koleda meg van váltva, oly módon, hogy minden gazda 50 krajcárt, minden zsellér 30 krajcárt és minden konvenciós cseléd 20 krajcárt fizet e címen a párbérhordás alkalmával.”
- írja Manga János. Vagyis a lakosok pénzzel megválthatták a papnak járó javadalmakat, aki ezután már nem járt ki nagyobb ünnepeken a családokhoz. A régi egyházi előírás azonban, mint népi gyakorlat még sokáig tovább élt.

Az egyházi iskolák megszervezésével a kántortanítók feladatává vált az ostyahordás. Ők azonban egy-két kivételtől eltekintve (pl. a kastélyba vagy a falu előkelőségeinek személyesen vitték) a tanulókkal hordatták szét az ostyát, az így kapott juttatások őt illették meg. A szokást, mint iskolakerülést és babonaságot el is ítélték. Érdemes idézni Tessedik Sámuelt, aki *Szarvasi nevezetességek*

című 1759-ben megjelent munkájában nem túl hízelgően szól e szokásról. Örömmel írja, hogy sikerült a hostatio káros hagyományát megszüntetni.

A tanulók több hetet mulasztottak az ostya sütése és széthordása miatt, valamint lopnak, koldulnak, korhelykednek és az ostyákkal babonaságot művelnek.

Van néhány adatunk arra, hogy e régi szokást a Jászságban is ismerték, a múlt századfordulón illetve az első világháborúig, egyelőre nem lehet időben pontosan behatárolni. Az 1960-70-es években Jászalsószentgyörgyön, Jászladányban még emlékeztek az idősebbek a szokásra. Jászalsószentgyörgyön a harangozó és a felesége sütötte az ostyát ollószerűen záródó ostyasütő vassal. Papírba becsomagolták, családonként kiporciózták és az iskolás gyerekekkel szétküldték karácsony böjtjén, illetve az előtte való napokon. A gyerekek beköszönve a házba a következő verset adták elő:

„ Egy kis csekély ajándékkal léptünk e házba,

Melyet régi őseleink hoztak szokásba.

Tegyünk emlékezetet arról, aki született

betlehemi istállóban a barmok között.

A pásztorok ajándékkal kérvén Urukat,

Leborulva áldásait kérték az Úrnak.

Tegyünk emlékezetett arról, aki született

betlehemi istállóban a barmok között.”

A háziak átvették az ostyát és különféle élelmet (bab, tojás, szalonna) adományoztak a harangozónak, de a gyerekeknek is adtak pár fillért. A család az ostyát megőrizte karácsonyig, az volt a szokás, hogy felaggatták a karácsonyfára. „*Hát a harangozó sütötte az ostyát, tízet, tizenkettőt kötött egy csomóba és a ministráns gyerekekkel elhordatta a városba. Meg leírta nekik, hogy kihö kell vinni,sok mindent kapott érte. Mert vót sok helyen ahun pénzt adtak, meg vót ahun adták a kolbászt, húst, szalonnát, ilyesmiket, úgyhogy egész teknővel összehordtak neki. Örültek a gyerekek, hogyha mentek, mert (a háziak) beletették a kosárba, amit a harangozónak szántak. Ezt majd adjátok oda Jani bátyátoknak, ez meg a tiétek, hát a gyerekek azzal beérték, amit ott kaptak. Mégis sokan úgy vótunk, hogy már előre megmondtuk (a harangozónak), hogy de küldjön osztán ostyát nekem is, vót mézes ostya,rózsaszín meg fehér. Karácsonyfára tettük, meg diót, szentjánoskenyeret, fügét is tettünk valamikor…”*
(Jászalsószentgyörgy, saját gyűjtés, 1972)

Az ostyákat különböző színekben készítették, volt fehér, piros(rózsaszín) és sárga. „*Be volt így kötve az ostya kedves, oszt a hátulja sárga volt, az eleje piros, a közepe meg fehír. 12 darab vót, akár sokan vótak, akár kevesen… Osztán így felaggattuk a karácsonyfára, ketten vótunk kisebbek Urbánnal, oszt így raktuk fel sorba a fára. Összevesztünk, mert mindenkinek a piros kellett vóna, egyikünké a sárga lett, másikunké a piros. De megettük, amikor a karácsonyfáról leszedtük…nem karácsonyfa volt az, csak egy kis gally... Meg pattogatott kukoricát, meg ha süttek valamit, ráaggatták.”*
(Jászalsószentgyörgy, saját gyűjtés, 1972).

Lippay Lajos lelkész, Jászalsószentgyörgy krónikása megemlíti, hogy 1893-ban a harangozó illetményébe tartozott 3 kis hol

